

AZ 1943-AS BUDAPESTI SVÉD NAPOK SAJTÓFORRÁSOK ALAPJÁN

DOI 10.35402/kek.2022.1.4

Absztrakt

A Budapesti Svéd Napok a Magyar Királyi Külügyminisztérium, a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Minisztérium, a Magyar-Svéd Társaság, a Magyar Rádió, a Magyar Tudományos Akadémia, valamint a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem együttműködésében valósult meg 1943. április 2-18. között. A rendezvénysorozat célja elsősorban a két állam közötti, azaz Svédország és Magyarország közti kulturális kapcsolat erősítése volt. További célként tűzték ki, hogy a svéd kultúrát megismertessék, népszerűsítsék a magyarok körében. A nemzetközi kulturális kapcsolatok, a különböző platformon létrejövő kulturális érintkezések egyszerűen előidézhethetnek külpolitikai hatásokat, megalapozhatják a jövőbeli kulturális, de még a gazdasági együttműködések is. Habár a jelen esemény megszervezésének mögöttes „szándékairól” részletekbe menő információkkal sajnos nem rendelkezünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a szóban forgó esemény háborús időkben zajlott le, a hatalmon pedig a Kállay-kormány volt.

Ugyanakkor úgy vélem, hogy a reprezentatív programsorozat megszervezése egyrészt egy megkezdett, évek óta működő és kölcsönös kulturális kapcsolat fenntartására és folytatására irányult. Hiszen a kultúra egy identifikációs eszköz, nemcsak az egyén, de a nemzetek számára is. Valamint a rendezvényt éppen ennek a kapcsolatnak a mélyítésére tett kísérletként azonosíthatjuk, mely kétségtelenül az egyik fontos állomása a svéd és a magyar kultúrkapcsolatoknak. A nyilvánosság teljes körű bevonása – melynek egyik hatásos eszköze nyomtatott sajtó – szükséges volt a két nemzet kultúrájának kölcsönös megismertetésére irányuló törekvéshez. A korabeli magyarországi – elsősorban fővárosi – lapok már 1943 márciusában beszámoltak a tervezett eseményről, majd az újságírók részletekbe menően tudósítottak valamennyi programról.

A tanulmányban a Budapesti Svéd Napok részletes bemutatására vállalkoztam, melyhez – egyéb pontos források hiányában – korabeli cikkeket válogattam, majd helyeztem kontextusba. Az 1943-as kulturális program előzményeit, hátterét szintén kerestem, melyhez ugyanúgy korabeli sajtóanyagokat használtam fel.

Kulcsszavak: Budapesti Svéd Napok, kultúra, kulturális kapcsolatok, kulturális diplomácia.

Abstract

Swedish Days Budapest [Budapesti Svéd Napok] April 2-18, 1943 was organized with the cooperation between the Royal Hungarian Ministry of Foreign Affairs, the Royal Hungarian Ministry of Religion and Education, the Hungarian-Swedish Association, the Hungarian Radio, the Hungarian Academy of Sciences, and the Royal Hungarian Pázmány Péter University. The primary goal of this event was to strengthen the relationship between the two countries, Sweden and Hungary. It has another aim as well: to acquaint and to promote Swedish culture among Hungarians. International cultural relationships, cultural contacts established on different platforms can affect foreign affairs, future possibilities for research, or economic cooperation can be foreseen and installed by them. Although we do not know too much about the underlying intentions behind the organization of this event, we should not forget that this event took place during wartime and the Kállay administration.

Although this representative event was a part of a mutual cultural relationship that has been present for years. Since culture is a tool for identification, not only for the individual but also for the nations, we can see it as an attempt to deepen this relationship as it was a critical manifestation and the main scene of the Swedish and Hungarian cultural relations. To be mutually acquainted with the two countries' cultures, it was essential to involve the public. Printed media was an efficient tool for that. The newspapers of contemporary Hungary – mainly the ones in the capital – already mentioned the event's plans in 1943, journalists gave a detailed report on all the programs.

In this paper, I undertake to present the Swedish Days Budapest, for which – in the absence of any other exact source – I selected recent articles and put them into context. I also examined the history and background of the 1943 cultural program, for which I also used contemporary press sources.

Keywords: Swedish Days Budapest, culture, international cultural relations, cultural diplomacy.

Bevezetés¹

1943. április 2-18. között a Magyar Királyi Külügyminisztérium, a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Minisztérium, az 1939-ben megalapított Magyar-Svéd Társaság, a Magyar Rádió, a Magyar Tudományos Akadémia, valamint a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem együttműködésében valósult meg a Budapesti Svéd Napok. A nemzetközi kulturális kapcsolatok,² a különböző platformon létrejövő kulturális érintkezések egyszerűen előidézhetnek külpolitikai hatásokat,³ megalapozhatják a jövőbeli kulturális vagy éppen gazdasági együttműködéseket is.⁴ Bár az esemény megszervezése mögött meghúzódó motivációkról sajnos részletekbe menő információkkal nem rendelkezünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a szóban forgó esemény háborús időkben zajlott le, a hatalmon pedig a Kállay-kormány volt.⁵ Ugyanakkor úgy vélem – s ezt a fellelhető írásos dokumentumok szintén alátámasztják –, hogy a szóban forgó reprezentatív programsorozat megszervezése egyrészt egy megkezdett, évek óta működő és kölcsönös kulturális kapcsolat fenntartására és folytatására irányult. Daniel Gustafsson svéd műfordító-író 2001 *Sverige och Ungern. Svédország és Magyarország* című könyvében a két ország történelmi és

politikai kapcsolatát a következőképpen foglalta össze: „Amikor Svédország és Magyarország külön utakat járó történelme mégis összetalálkozott, ennek történelmi súlya nemigen volt, és általában egy-egy személy lelkesedése eredményezte. Elsősorban a XVII–XVIII. századi svéd nagyhatalmi törekvések következtében fellépő különböző ellentétek miatt délre vonuló svédek kerültek kapcsolatba magyarokkal. Azt sajnos el kell ismerni, hogy ezek a svéd-magyar együttműködések egyáltalán nem a béke jegyében zajlottak. De olykor-olykor ennél önzetlenebb indokok is vezettek svédeket Magyarországra. Az 1848–49-es szabadságharc során önkéntes svéd katonák harcoltak a magyarok soraiban. Raoul Wallenberg és Valdemar Langlet budapesti zsidók megmentéséért folytatott mentőakciói a II. világháború során szintén jó példák erre”.⁶

A kultúra egy rendkívül összetett képződmény és társadalmi termék – jegyzi meg Hidasi Judit,⁷ rendkívül sok kultúra-definíció létezik. A kultúra fogalma éppen ezért sok-sok szegmenst, dimenziót érint és foglal magába, s nem csupán a tárgyasult vagy a szellemi kulturális produktumokat jelenti – bár a hétköznapi szóhasználatban mégis legtöbbször erre redukáljuk e szó jelentéstartalmát.⁸ Elmondható az is, hogy a kultúra pedig identifikációs eszköz, nemcsak az egyén, de a nemzetek számára is. A nemzeti kultúra az adott kulturális közösség alapegységeként jelenik meg.⁹ A nemzeti hagyományok, örökség és értékek kölcsönös ismerete pedig mélyítheti az államok közötti kapcsolatot is.¹⁰

A rövid „sajtószemle” pedig lehetőséget adott arra, hogy áttekintésre kerüljön, a korabeli sajtóorgánumok milyen hívószavak mentén harangozzák be az eseményt, általánosan az egyes események kapcsán milyen elemekre fókuszálnak, valamint milyen stílusban (mennyire egységesen, a különböző szöveghelyekben mennyire van szinte szó szerinti egyezés stb.). A kifejezetten a programokra fókuszáló részben láthatjuk majd azt is, hogy a szervezők milyen programtípusokkal készültek.

A tanulmány megírásához végül összesen harminchat cikket tudtam felhasználni, melyek a

1 A tanulmány a Magyarország és Svédország közötti diplomáciai kapcsolat 100. évfordulójára kiírt diplomáciatörténeti pályázat Különdíjas alkotása. Jelen írás a szóban forgó tanulmány rövidített, átdolgozott változata. Lásd „Eredményhirdetés: Magyar-svéd diplomáciatörténeti pályázat” 2021.

2 A nemzetközi kulturális kapcsolatok már nemzeti szintű kulturális politika létrejötte előtt is léteztek, erről lásd Környei 2015a:2-13.

3 Hankiss 1937:1.

4 Hankiss János többször tollat ragadott és értekezett a kulturális diplomácia definíciójáról, funkciójáról, lehetőségeiről, lásd például Hankiss 1937; A kultúráról és a nemzetközi kapcsolatokról – szintén néhány történeti és részletes példával – kapcsolatban lásd Julie Reeves írását: Reeves 2004; Rövid diplomáciatörténeti összefoglalásért pedig Kincses László könyvét érdemes áttekinteni: Kincses 2005:21-32.

5 A Kállay-kormány külpolitikájáról, Kállay kinevezésének körülményeiről, s többek között a magyar-román, a magyar-német viszonyokról lásd Joó András történész átfogó munkáját, Joó 2008.

6 Gustafsson 2001:2; A történelmi és politikai kapcsolatokat bővebben lásd Gustafsson 2001:2-14.

7 Hidasi 2004:27.

8 Lásd erről többek között Hidasi Judit bevezető gondolatait Hidasi 2014:11-25.

9 Szabó 2014:9-10.

10 A kulturális diplomácia történetét, kialakulását, funkcióját, valamint a fogalmi-tartalmi kereteit pl. lásd Környei 2015b:1-2.

Danubian Review, az *Esti Újság*, a *Film Színház Irodalom*, a *Kárpáti Híradó*, a *Magyar Nemzet*, a *Magyar Országos Tudósító*, a *Magyarság*, a *Nemzeti Újság*, a *Népszava*, a *Pesti Hírlap*, az *Új Magyarság*, az *Újság* és a *8 Órai Újság* hasábjain jelentek meg. A válogatás során elsődleges szempontja a cikkek tartalma volt. A különböző profillal,¹¹ illetve célcsoporttal rendelkező lapok folyamatos tudósítása jól szemlélteti az esemény jelentőségét, melynek védnöke Carl Ivan Danielsson,¹² budapesti svéd követ volt.

Előzmények: Magyar-Svéd Társaság; svédországi magyar napok

Az eseménysorozat előzményeit és hátterét kutatva két mozzanatról indokolt bővebben szólnom: (1) a svédországi Svéd-Magyar Társaságot követően,¹³ 1939-ben megalakult magyarországi Magyar-

11 Cél volt például az első igazi bulvárlap, azaz az *Esti Újság* cikkeinek beemelése, valamint az egyéb politikai lapok, napilapok szemléje is. A korabeli magyar sajtóról, az újságok hátteréről lásd Buzinkay 1993.

12 1880–1963; 1942-től a Svéd Királyság állandó budapesti követe. „Danielsson...”, é.n.; A Gellért Szállóban vendégül látta a sajtó képviselőit (sajtófogadás), továbbá megjelent valamennyi rendezvényen. Az építőművészeti kiállításon francia nyelven mondott beszédet. Lásd többek között „Svéd kultúrhét Budapest”, 1943:7; „Svéd kultúrhét Budapesten”, 1943:13; „A Budapesti Svéd Napok zenei műsora”, 1943:8; Svéd napok Budapesten, 1943:14.

13 Leffner Béla nevéhez kötődik a svédországi társaság megalapítása: „A magyar Leffler Béla is egyike volt azoknak, akik személyükben bizonyították a távolságot áthidaló művészet lehetőségét, legalábbis ami a Svédország és Magyarország közti távolságot illeti. 1919-ben érkezett Svédországba, korábban Magyarországon dolgozott svéd lektorként. Mindjárt belekezdett a fordítói munkába: svéd írók műveit ültette át magyarra, illetve magyar írókat fordított svédre. Ezen kívül népszerűsítő könyveket írt a két országról, és megalapította a Svéd-Magyar Társaságot, hogy közelebb hozza egymáshoz a két nemzetet. Ez volt az első lépés a két ország kultúrájának kölcsönös megismertetése érdekében. A következő lépést Lotz János magyar nyelvész tevékenysége jelentette, aki a két világháború között került Svédországba, s ártette Leffler befejezetlen munkáját. A Stockholmi Főiskola Magyar Intézetének igazgatója lett, amely fontos láncszemet jelentett a két ország kultúrája között. Magyarországon hasonló feladatkört töltött be Valdemar Langlet. 1934-től svéd lektorként dolgozott a budapesti Pázmány Péter Egyetemen, mielőtt a második világháború alatt kitűnt humanitárius tetteivel”. Gustafsson 2001:25-26.

Svéd Társaságról; (2) valamint az 1943-as budapesti programokat megelőző stockholmi és göteborgi magyar napokról.¹⁴

(1) A Magyar-Svéd Társaság az egyik szervezője a szóban forgó eseménynek, a kulturális és tudományos kapcsolat egyik meghatározó ágenszévé nőtte ki magát.¹⁵ Az alakuló közgyűlésre 1939. július 25-én került sor az Újvárosháza dísztermében, kétszázhatvan személy részvételével¹⁶ vette kezdetét a nagyszabású alapítási rendezvény.¹⁷ A svéd vendégek budapesti látogatásához és a társasági eseményekhez egy országjáró- és bemutató programsorozatot szerveztek a magyarországi partnerek. A vendégeket látványos és ünnepélyes körülmények között, rangos személyek szívélyes köszöntője fogadta a pályaudvaron. Sőt hortobágyi és szegedi folklór, kulturális programokról is gondoskodott a fogadó fél a látogatásuk alatt.¹⁸ Elsősorban olyanokról, melyek jól prezentálják a magyar tájat, hagyományokat, gasztrokultúrát. Másrészt az egyik, 1931-ben útjára indult – ma már legreprezentatívabb és meghatározó – nyári fesztiválja, a Szegedi Szabadtéri Játékok¹⁹ betekintést nyújtott a magyarországi színvonalas és pezsgő színházi és zenei életbe. Az újvárosházi esemény rendkívül impozánssra sikerült, a magyar elit szintén részt vett rajta. Beszédet mondott többek között Karafiáth Jenő főpolgármester, valamint

14 1943-ban alakult meg Svédországban a Magyar Kulturális Intézet: „[...] Stockholmban létrehozták a független Magyar Kulturális Intézetet, mely széleskörű tevékenységet folytatott, egyebek között könyvkiadással foglalkozott”. Gustafsson 2001:27.; „1943. márciusában a magyar kormány, a svéd-magyar kulturális, de nem kifejezetten tudományos kapcsolatokat ápolására, a főiskolai Magyar Intézettől független magyar Kultúrintézetet alapított Stockholmban. Az intézet mindjárt megalakítása után hatalmas kultúrmunkába kezdett”. Szöllősi 2011.

15 Az 1945–1948 magyar-svéd kulturális és tudományos kapcsolatokról, azaz az ezt követő időszak történetéről N. Szabó József publikált tanulmányt 1995-ben. Kitér a magyar intézetek, egyetemi tanszékek létrejöttének jelentőségére, a művészeti – azon belül is a szoros zenei – együttműködésekre, a könyvek szerepére stb. Lásd: N. Szabó 1995.

16 „Svéd vendégek...”, 1939:4.; „Magyar kir. konzul...”, 1941:41.

17 Lásd többek között „Svéd vendégek...”, 1939:4.; „Itt a vendégből barát lesz...”, 1939:3-4.; „Ünnepélyesen megalakult a Magyar-Svéd Társaság”, 1939:4.

18 „Svéd vendégek...”, 1939:4.

19 A Szegedi Szabadtéri Játékok történetéről bővebben lásd: Lugosi 1938; összefoglaló szócikkeket pedig lásd „Szegedi Szabadtéri...”, 1994:731.

báró Otter G. svéd ügyvivő, de még József Ferenc királyi herceg is. A főpolgármester a jövőbeli kulturális és a baráti együttműködéseket hangsúlyozta nyitóbeszédében,²⁰ s ezzel kiemelten érdemes foglalkozni, hiszen konkrétan meghatározza az adott kapcsolat funkcióját: „Ma sokkal fontosabb a nemzetek közötti barátság, mint valaha. Nem a fegyvereken, hanem a lelkeken keresztül kell találkozni, mert ha a népek közelebb kerülnek egymáshoz, sok nehéz problémát sikerül majd könnyen megoldani. Így elképzelhető, hogy a nagy svéd kultúra közvetítő szerepet játszhat a nyugati s a közép-európai kultúra, illetve távolabbi vonatkozásban a felmerülő politikai és gazdasági kérdésekben is”.²¹ De József Ferenc királyi herceg szintén e gondolatot folytatta német nyelvű köszöntőjében: „Fontos, hogy ne a fegyverek, hanem a kultúra révén, a lelkeken keresztül kerüljenek egymáshoz közel a népek”.²² A *Nemzeti Újság* július 26-i cikkének²³ felvezetőjében a következőket olvashatjuk az eseményről: „Az Újvárosháza homlokzatán svéd és magyar nemzeti

20 „A svéd-magyar kulturális és baráti együttműködés jegyében jöttünk össze – mondotta –, hogy megalakítsuk Budapesten a Magyar-Svéd Társaságot. Erre az elhatározásra főképpen az készítetett bennünket, akik a baráti svéd nemzetet és annak magas tudományos és kulturális felkészültségét igen nagyra értékeljük, hogy legalább csekély részben viszonzozzuk azt a velünk szemben tanúsított sok-sok rokonszenvet és figyelmet, amelyet Svédország részéről Magyarországra – főképpen a háború utáni időkben hálásan tapasztalt. Ezután megemlékezett a kiváló felkészültségű és nagy tudású Leffler Béla egyetemi tanárról, akinek Svédország úgyszólván második hazája volt. Ő alapította meg tudvalevőén Stockholmban a Magyar Intézetet, amely azóta is kitűnő eredménnyel működik és ötven-hatvan svéd egyetemi hallgató tanul benne évenként magyarul. Ő volt az, aki a magyar klasszikusok számos munkáját svéd nyelvre fordította és megismertette a svéd közönséggel. Legszebb férfikorában hagyott el bennünket, de munkássága és az általa felállított intézmény időn és téren túl fogják a svéd-magyar kultúrközösség és baráti kapcsolatok magasabb céljait szolgálni. Befejezésül kérte a megjelent svéd vendégeket, legyenek mindenkor megérett tolmácsai a magyar nemzet törekvéseinek és ápolói a magyar és svéd barátságának. A főpolgármester beszédét Fényi Béla mérnök, a Magyar-Svéd Társaság főtitkára tolmácsolta svéd nyelven. Ezután József Ferenc főherceg, a Magyar-Svéd Társaság védnöke üdvözölte a svéd vendégeket.” Itt a vendégből barát lesz...”, 1939:3-4.

21 „Itt a vendégből barát lesz...”, 1939:4.

22 „Ünnepélyesen megalakult...”, 1939:4.

23 A teljes cikket lásd: Itt a vendégből barát lesz... Ünnepélyes keretek közt alakult meg a Magyar-Svéd Társaság. (1939. 07. 26.) *Nemzeti Újság*, 21. (168):3-4.

lobogókat s a főváros zászlóit lengeti a szél. A bejáratnál festői egyenruhájukban feszesen állnak a városháza hajdúi. Már hat óra előtt megtelt a városháza közgyűlési terme a Magyar-Svéd Társaság alakuló közgyűlésére ideérkezett svédekkel s a meghívott előkelőségekkel. Az alakuló közgyűlésen megjelentek József Ferenc főherceg és Anna főhercegasszony, dr. Jalsoviczky Károly államtitkár, dr. báró Villani Lajos követségi tanácsos, Pöltzel Jenő miniszteri tanácsos, Kálnoki Bedő Albert, Paikert Géza, vitéz Nagy Iván miniszteri osztálytanácsosok, Szviezsényi Zoltán, a Gyógyhelyi Bizottság ügyvezető igazgatója, báró Otter Göran, a svéd követség ügyvivője és még sokan mások”.²⁴ A Magyar-Svéd Társaság védnöke József Ferenc királyi herceg lett, tiszteletbeli elnöke pedig Thorsten Undén svéd királyi követ, valamint dr. Hóman Bálint kultuszminiszter és Keresztes Fischer Ferenc belügyminiszter. Elnöke Karafiáth Jenő, társelnöke dr. Csilléry András és Szendy Károly polgármester, alelnökei báró Villani Lajos követségi tanácsos és dr. Szebeny József tanácsnok, főtitkára Fényi Béla, titkárai Breit Vince és dr. Homonnay László lettek.²⁵ A megalapítás körülményeiből és a fentebb ismertetett adatokból kitűnik, hogy a politikai élet meghatározó szereplői, a korabeli kultúrpolitika irányítói, vezetői pozíció által is kötődtek a társasághoz, a jövőbeli céljaikat pedig az alakulóülésen elhangzott beszédekben szintén tetten érhetjük.

(2) A másik előzmény a svédországi magyarok. 1943. március 28-án – a magyarországi rendezvény beharangozóját (1943. március 20–21.) követő napokban – cikkezett a magyar sajtó többek között a göteborgi magyar napokról. Egy kisebb volumenű programsorozat volt, de több szegmenst – kultúra, mezőgazdaság és ipar stb. – is érintett, csakúgy, mint a budapesti. „A göteborgi lapok hasábos tudósításokban számolnak be az itt rendezett magyar napokról. Szemelvényeket közöltek magyar költők műveiből, s a kulturális kérdéseken kívül ismertetik a magyar mezőgazdaság és ipar, valamint a svéd-magyar kereskedelmi kapcsolatok problémáit. A *Göteborgs Handels-och Sjöfartstidning* (GHT) napilap a Göteborgban lefolyó magyar kultúrhéttel kapcsolatban kiemeli azt a svéd nyelven megjelenő magyar könyvsorozatot, amelyet legnagyobbbrészt dr. Pándy Kálmán stockholmi magyar kulturális attasé fordított svédre. A lap meleg helyesléssel üdvözli azt a tervet, hogy a göteborgi múzeum lépcsőin szabadtéri színpadon adják elő Madách Imre

24 „Itt a vendégből barát lesz...”, 1939:3-4.

25 „Ünnepélyesen megalakult...”, 1939:4.

halhatatlan művét, *Az ember tragédiáját*.²⁶ Erre többször visszautaltak a magyarországi rendezvény szervezői, egy 1943. április 2-ai (*8 Órai Újság*),²⁷ valamint április 3-ai (*Nemzeti Újság*)²⁸ újságcikkben is visszaköszön ez a mozzanat. A Gellért Szállóban rendezett sajtófogadáson²⁹ vitéz Mezey Dénes hivatkozott az előzményekre: „[...] ismertette a magyar-svéd kultúrkapcsolatok legújabb fejlődését és megemlítette, hogy a mostani budapesti svédnapok mint egy ellenpólusát alkotják a svédországi magyar kultúrhétnek, amelyet nagy sikerrel rendeztek meg Stockholmban és Göteborgban”.³⁰ Nemcsak inspirációként, hanem mintaként is szolgált a budapesti rendezvénynek: „A nemrég nagy sikerrel lezajlott svédországi magyar kultúrhét mintájára most Budapesten rendeznek svéd napokat”.³¹

Az 1943-as programok

A magyar sajtó körülbelül két héttel a rendezvény előtt foglalkozott kiemelten néhány cikk erejéig a program hátterével. Hírt adtak a szervezőkről, a védnök személyéről, a meghívott vendégekről, valamint a programsorozat céljáról. Hathatósan támogatta a magyar-svéd kapcsolatok újabb megnyilvánulását valamennyi kultúrpolitikus, a kultúráért, a külügyi kapcsolatokért felelős felsővezető, de a művészeti szféra szereplői is. A következő intézmények kapcsolódtak szorosan – akár védnökként, támogatóként vagy éppen a helyszínt biztosítva – a programokhoz: Magyar Királyi Külügyminisztérium, Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Magyar-Svéd Társaság, Magyar Rádió, Magyar Tudományos Akadémia, Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem.³² Tehát korántsem spontán szerveződésről beszélhetünk, hiszen a szervező és lebonyolító intézmények mind-mind állami irányításúak.

26 „A svéd sajtó a göteborgi magyar napokról”, 1943:11.

27 A teljes cikket lásd: Megkezdődtek a Budapesti Svéd Napok. (1943. 04. 02.) *8 Órai Újság*, 29. (74):2.

28 A teljes cikket lásd: Svéd napok Budapesten. (1943. 04. 03.) *Nemzeti Újság*, 25. (75):3-4.

29 Lásd még Sajtófogadás a svéd követségen. (1943. 04. 03.) *Újság*, 19. (75):8.

30 „Megkezdődtek a budapesti svéd napok”, 1943:2.

31 „Svéd napok Budapesten”, 1943:3.

32 Lásd „Svéd kultúrhét Budapest”, 1943:7; „Svéd kultúrhét Budapesten”, 1943:13.

A teljes programsorozatot a sajtóban megjelent cikkek alapján sikerült összegyűjteni. Ezeket a programokat elsősorban műfajuk alapján csoportosítottam – 1. zenei-színházi programok; 2. kiállítások, idegenvezetések; 3. kísérő programok; 4. emlékhelykoszorúzás –; majd ezeket a célcsoport alapján alcsoportokra osztottam. Általánosságban elmondható az is, hogy a szélesebb nyilvánosság kíváncsian várta a programokat, a folyamatos sajtóhíradás következtében a programokra – a pozitív visszajelzések alapján – sok érdeklődőt vártak. A *Pesti Hírlap* 1943. április 3-án tudósított arról, hogy hatalmas érdeklődésre tett szert a rendezvény.³³ A közös hagyományok, kulturális kapcsolódások hangsúlyozása került a fókuszba: „A budapesti svéd követség nagyszabású kultúrnapokat rendez abból a célból, hogy elmélyítse a magyar és a svéd nép szellemi kapcsolatait. Stockholmban nemrég alakult meg a Magyar Intézet, az ottani egyetem magyar származású rendkívüli tanárának, Lotz Jánosnak a vezetésével. Göteborgban a közelmúltban erős visszhangot keltett a lelkes megértéssel megrendezett és komoly érdeklődéssel kísért magyar est. A két, egymástól távol élő nép a történelem folyamán többször került szorosabb kapcsolatba egymással. A népvándorlás idején még Ázsiában hozta össze a magyarokat és a svédeket a sors. Gusztáv Adolf Bethlen Gáborral, XII. Károly pedig II. Rákóczi Ferencsel állott fegyverbarátságban. A technika rohamos fejlődése az egykori nagy távolságokat is legyőzte s a szellemi termékek kölcsönhatása, főleg irodalmi téren, zavartalanul tart már hosszú évtizedek óta. Az április 18-ig tartó Budapesti Svéd Napoknak az a feladatuk, hogy bemutassák a svéd szellemi élet jellegzetességeit és ízelítőt adjanak a nálunk még kevésbé ismert svéd zenéből, tájékoztassanak a svéd építőművészet felől”.³⁴

1. Zenei-színházi programok

„A rendezőség változatos műsort állított össze. Ennek középpontjában a nemzetközi tolmácsolásra legalkalmasabb kifejezési forma, a zene áll”³⁵ – rangozta be a programsorozat zenei kínálatát a *Pesti Hírlap* 1943. április 3-án.³⁶ Négy zárkörű eseményt kell megemlíteni, melyek elsősorban a svéd zenei

33 „Svéd napok Budapesten”, 1943:7.

34 „Svéd napok Budapesten”, 1943:14.

35 „Svéd napok Budapesten”, 1943:7.

36 A teljes cikket lásd: Svéd napok Budapesten. (1943. 04. 03.) *Pesti Hírlap*, 65. (75):7.

kultúrából adtak ízelítőt. Az eseményekre (1) 1943. április 2-án, (2) április 5-én, (3) április 11-én, (4) majd április 16-án került sor. Az első három programról teljes egészében először a *Magyar Nemzet* ad hírt egy április 1-jén megjelent cikkében.³⁷

(1) Az április 2-ai esemény zártkörű, tehát meghívottak előtt zajló esemény volt, a svéd követségen valósult meg. A vendégek főként a magyar politikai, társadalmi és zenei élet előkelőségei voltak. A fogadással egybekötött hangversenyen Einar Beyron³⁸ és felesége, Brita Hertzberg³⁹ lépett fel,⁴⁰ elsősorban saját műveikből adtak elő.⁴¹ Egy másik cikkben további információkat tudhatunk meg: a fogadáson közel kétszázötven meghívott vendég vett részt, magyar részről pedig Zathureczky Ede hegedűművész,⁴² valamint Károlyi György és Pongrácz István szerepelt.⁴³ A *Pesti Hírlap* április 4-ei cikkében⁴⁴ pedig a nyitóest hangulatáról, a magyar-svéd zenei kapcsolatokról értekezett. „[...] A zene légkörében mindig a legmeghittebb a találkozás egymás jellemisége iránt érdeklődő idegen nemzetek közt”.⁴⁵ (2) Az április 5-ei program egy 17 órakor kezdődő hangverseny volt, melynek a Zeneakadémia adott otthont. A svéd-magyar zenei hangversenyen Rajter Lajos vezényelt.⁴⁶ A zenekari estről megjelent a *Magyar Nemzet* hasábjain egy olyan kritika is, mely több szempontból kitűnik a többi cikk közül.⁴⁷ Egyrészt azért, mert a történeti felvezetőből, valamint az összefüggések feljegyzéséből

felsejlik, hogy a publicisztika írója a magyar és a nemzetközi zenetörténet ismerője, sőt szakértője. Másrészt pedig nem csupán pozitívan szólt az eseményekről, a darabválasztásról, de rendkívüli részletességgel, költői képekkel mesélt a hallottakról. G.E. a svéd zenei kultúrát, zeneművészetet nemzetközi szinten helyezte el, majd rátért a hétfői, azaz az április 5-ei zeneakadémiai eseményre. Többek között kifogásolta a repertoárt, mint írta, nagy újdonság és változatosság nem érte a magyar közönséget: „Az is sajnáljuk, hogy a svéd program majdnem teljes egészében a dal- és operairodalom célkitűzéseiről tájékoztatott s így végeredményben most sem kaptunk mást, mint amiből már a svéd zene nagykövete, Svanholm Set⁴⁸ nagy élményt jelentő őszi koncertjén ízelítőt adott”.⁴⁹ Majd a következőképpen folytatta: „Miután a svédek a közelmúltban Kodály és Viski szerzeményeinek többszöri megszólaltatásával télielőkben is kifejezésre juttatták a magyar zeneművészet iránti rokonszenvüket, fokozott jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a »Budapesti Svéd Napok« bevezetőjeként a svéd követség védnöksége alatt hétfőn a Zeneművészeti Főiskola svéd és magyar színekkel díszített nagytermében svéd-magyar zenekari est hangzott el. A műsor első felében megszólaltatott, jól ismert magyar művek helyett ez alkalommal szívesebben hallottunk volna teljesen svéd műsört”.⁵⁰ Az író zenei tájékozottságát támasztja alá az is, hogy ezt követően még felsorolta, miket hallott volna szívesen a hangversenyen: például Alfáén híres *Midsomravaka* zenekari rapszódiaját, mert szerinte akkor kitűnt volna, „[...] hogy nem csak Dániából Gade, Norvégiából Grieg és a német romantika mesterei: Schumann, Mendelssohn, Wagner, Brahms, Strauss hatottak a svéd zeneművészetre, hanem Liszt Ferenc új utakat nyitó iránya is termékenyítő erőnek bizonyult”.⁵¹ (3) A következő zártkörű zenei programot pedig április 11-én tartották az Országos Kaszinóban,⁵² mely egy teadélután keretében valósult meg – több más műsorral együtt, pl. tudományos előadással –, melyen Britta Collinder svéd népdalokat és románcokat adott elő.⁵³ (4) A hangversenyt a

37 A teljes cikket lásd: A Budapesti Svéd Napok zenei műsora. (1943. 04. 01.) *Magyar Nemzet*, 6. (73):10.

38 Svéd operaénekes, svéd királyi udvari énekes, 1926 és 1954 között a Svéd Királyi Opera (Kungliga Operan) tagja. Pályaképét lásd bővebben: „Einar Beyron” é.n.

39 Svéd operaénekesnő, a Svéd Királyi Opera (Kungliga Operan) tagja 1924 és 1952 között. Pályaképét lásd bővebben: „Brita Hertzberg” é.n.

40 A *Pesti Hírlap* kitért arra is, hogy a házaspár repülőn tette meg az utat: „Zenedélután...”, 1943:9.

41 Lásd még Fogadás a Svéd Követségen – A Budapesti Svéd Napok ünnepi megnyitója. (1943. 04. 09.) *Film Színház Irodalom*, 6. (15):4.

42 „Megkezdődött a Budapesti Svéd Napok”, 1943:2.

43 „Károlyi György, aki Liszt- és Dohnányi-műveket zongorázott, Zathureczky Ede, aki Hubay romantikus szonátáját adta elő s a kíséretet ellátó vitéz Pongrácz István” „Zenedélután a svéd követségen”, 1943:9.

44 A teljes cikket lásd: Zenedélután a svéd követségen. (1943. 04. 04.) *Pesti Hírlap*, 65. (76):9.

45 „Zenedélután...”, 1943:9.

46 „A budapesti svéd...”, 1943:10.

47 A teljes cikket lásd: G. E.: A Svéd Napok zenekari estje. (1943. 04. 07.) *Magyar Nemzet*, 6. (78):8.

48 Svéd tenor.

49 A Svéd Napok zenekari estje, 1943:8.

50 A Svéd Napok zenekari estje, 1943:8.

51 A Svéd Napok zenekari estje, 1943:8.

52 A helyszínről a *Pesti Hírlap* cikke tesz említést: „Svéd napok Budapesten”, 1943:7.

53 Lásd még A „Budapest Svéd Napok” zenei műsora. (1943. 04. 02.) *Újság*, 19. (74):8; Svéd napok Budapesten. (1943. 04. 03.) *Pesti Hírlap*, 65. (75):7.

művésznőnek meg kellett ismételnie, melyről a sajtóban április 15-én lehetett olvasni, csupán egy nappal az esemény előtt.⁵⁴ Az énekesnő „[...] Händel és Brahms dalain kívül Sjörgen, Stenhammar, Morales, Rangström, Liliefovs, Frumerie svéd szerzők dalait éneklí”.⁵⁵ A sajtó tehát erről a sikerről is sokszor hírt adott, pozitívan ítélte meg a Collinder házaspár személyét. Ezzel a ráadással pedig négyre bővült az ebbe a kategóriába sorolható hangversenyek, zenei programok száma. Egyrészt a svéd népdalokra, másrészt a komolyzenei vonalra tevődött a hangsúly, de mind a magyar, mind pedig a svéd zenei kultúra meghatározó alkotóitól felcsendült egy-egy alkotás. Cél volt a zenei kapcsolódási pontok erősítése, s a már meglévő tetten érhető hatások prezentálása a széles, de elsősorban a (kultúr)politikai diskurzust alakítók számára.

A nyilvános zenei események az alábbiak voltak: (1) az április 7-én 19 óra 5 perckor – néhány nappal csak 19 órai kezdetet jelölt – kezdődő rádióhangverseny, melyet a Budapest I. sugárzott; (2) az április 9-én 17 órától *A mosolygó Svédország* címmel sugárzott könnyűzenei hangverseny. (1) Az *Új Magyarországnak*⁵⁶ közölte a teljes programját a komolyzenei rádióhangversenynek: „7.05 (19.05) A Magyar Rádió svéd ünnepi hangversenye a Budapesti Svéd Napok alkalmából. Magyar nyelvű bevezetőt mond Björn Collinder, az Uppsalai Egyetem tanára.⁵⁷ Közreműködik Einar Beyron-Hertzberg és Brita Beyron-Hertzberg, a stockholmi Operaház tagjai, svéd királyi udvari énekesek. A Rádiózenekart vezényli Rajter Lajos. 1. Dag Wirén: *Szimfonia*; 2. a) Söderman: *A varázsló*; b) Alfvén: *Alszik az erdő*; c) Rankström: *Tristán halála* (Einar Beyron-Hertzberg. 3. Wiklund: *Mű vonószekarra*. 4. a) Peterson-Berger: *Vaina*

54 „Érdekes előadások a budapesti svéd napokon”, 1943:6.

55 „Britta Norrby-Collinder megismétli nagyszerű hangversenyét”, 1943:8.

56 A teljes cikket lásd: Hangverseny a svéd napok keretében. (1943. 04. 07.) *Új Magyarországnak*, 10. (78):8.

57 „Björn Collinder otthon érezte magát Magyarországon. Többször járt nálunk, előadásokat is tartott – magyar nyelven is. [...] Az egyetemen finn és lapp nyelven, valamint germanisztikával foglalkozott. Egyike volt a legsokoldalúbb tudósoknak. Kiváló nyelvérzéke miatt számos nyelvet igen magas fokon sajátított el. A német, angol és francián kívül szinte anyanyelvi fokon beszélt finnül, magyarul, és a svéd-lapp nyelvjáráson nagy részét nemcsak értette, hanem beszélte is. 1929-ben jelent meg doktori értekezése: Über den finnisch-lappischen Quantitätswechsel. Ezt követte rövidesen: Die urgermanischen Lehnwörter im Finnischen c. könyve 1932-ben”. Kálmán 1984:247-248.

dalai az *Arnljot* c. operából; b) Sjögrn: *A felhő*; c) *Elmennék...* (Britta Beyron-Hertzberg). 5. Atterberg: *Rondo caracteristique*”.⁵⁸ A hangversenyt – ahogy azt a programban is láthatjuk – Collinder professzor magyar nyelvű beszéde vezette fel, aki kitért arra is, hogy már közel háromszáz esztendeje tart a kapcsolat a svéd és a magyar kulturális elit között, legalábbis egyetemi szinten – hiszen már a 16. században tanultak magyar diákok az Uppsalai Egyetemen. Ezt követően „A professzor háláját fejezte ki azoknak a magyar államférfiaknak, akik lehetővé tették, hogy Svédországban Magyar Intézet létesüljön s az új intézmény révén a magyar-svéd barátság elmélyüljön”.⁵⁹ (2) *A mosolygó Svédország* műsor újabb szegmensét mutatta be a svéd zenekultúrának: „Collinder Björn uppsalai egyetemi tanár bevezető szavai után Britta Norrby-Collinder néhány víg svéd népdalt ad elő. Ezután újonnan érkezett hanglemezekről svéd paraszt-, katona- és tengerésznótákat hall a közönség”.⁶⁰ A hanglemezek külön erre a célra érkeztek Svédországból, melyről az *Újság*⁶¹ és a *Nemzeti Újság*⁶² is emelkedett hangnemben szólt.⁶³

2. Kiállítás és kísérőrendezvényei: előadások, idegenvezetések

A zene és a tudomány mellett a kultúrhéten kiemelt szerephez jutott az építészet.⁶⁴ A szerve-

58 „Szerda, április 7. Budapest I.”, 1943:9.

59 „Svéd művészek budapesti rádióhangversenye”, 1943:9.

60 „A Budapesti Svéd Napok zenei műsora”, 1943:8.

61 A teljes cikket lásd: *A mosolygó Svédország*. (1943. 04. 08.) *Újság*, 19. (79):8.

62 A teljes cikket lásd: (*A mosolygó Svédország*). (1943. 04. 09.) *Nemzeti Újság*, 25. (80):6.

63 „*A mosolygó Svédország*”, 1943, 8; „*A mosolygó Svédország*”, 1943:6.

64 Az ezt megelőző kiállítások történetét D. Gustafsson foglalta össze: „Ami a festészetet illeti, rendszeresen szerveztek kiállításokat mind Magyarországon, mind Svédországban. A legnagyobb talán az 1938-as kiállítás volt Budapesten, amikor kétszáz év svéd festészetét és iparművészetét mutatták be a magyar közönségnek. Az építészeten nagy érdeklődést keltett Magyarországon Ragnar Östberg építőművészete, a stockholmi városház különösen impozánsnak tűnt magyar kollégái számára. A szegedi egyetem Rerrick Béla tervezte főépülete több tekintetben emlékeztet Östberg sajátos stílusára, és ez esetben tulajdonképpen közvetlen befolyásról beszélhetünk”. Gustafsson 2001.

zők elsősorban arra törekedtek, hogy átfogó képet nyújtsanak a svéd építészetéről gazdag fényképanyagon keresztül.⁶⁵

A Műegyetemen április 13-án 12 órakor nyílt meg a kiállítás, melyhez számos kísérőprogram is tartozott: (1) április 13-án 19 órai kezdettel Kampis Antal iparművészeti iskolai tanár *A svéd építőművészet* címmel tartott vetítettképes előadást;⁶⁶ (2) április 15-én szintén 19 órai kezdettel pedig ifj. Kismarty-Lechner Jenő előadása *Korszerű építészet Svédországban* címmel várta az érdeklődőket.⁶⁷ A nyilvánosság számára ingyenesen látogatható volt mind az előadás, mind pedig a kiállítás.⁶⁸ A kiállítást a kultuszminiszter nyitotta meg, de szintén részt vett rajta a magyar politikai, társadalmi elit széles köre: „Az ünnepségen megjelent Szinyei Merse Jenő kultuszminiszter, ott voltak Fáy István és Wlassics Gyula báró államtitkár, vitéz Haász Aladár osztályfőnök, a Külügyminisztérium részéről Ullein-Reviczky Antal rendkívüli követ, meghatalmazott miniszter, sajtófőnök, valamint Zilahi-Sebess Jenő miniszteri titkár, a Külügyminisztérium kulturális osztályának vezetője. Megjelent rajtuk kívül Karafiáth Jenő, a Magyar-Svéd Társaság elnöke, Danielsson budapesti svéd követ vezetésével a követség tisztikara és Collinder Björn uppsalai egyetemi tanár”.⁶⁹

65 „A kiállítás anyaga felöleli a legújabb svéd építészeti törekvések csaknem egész anyagát, széles áttekintést adva a kontinens egyik legfejlettebb és legmodernebb építőművészeinek arcáról. Középületek, gyári, városi és népi építkezést mutat be a gazdag fényképanyag, mely világosan bizonyítja, hogy a svéd építészet a túlzó tárgyszerűségtől elfordulva, bizonyos melegebb dekorációs hatásoknak is teret juttat”. „Megnyílt a svéd építőművészeti kiállítás Budapesten”, 1943:10.

66 Bővebben: Kampis Antal főiskolai tanár előadása a svéd építőművészet fejlődéséről. (1943. 04. 14.) In Ferenczy Károly főszerk. *Magyar Országos Tudósító* (M. O. T.), 25. (99); Érdekes előadások a budapesti svéd napokon. (1943. 04. 15.) *Népszava*, 71. (85):6.

67 „Ma délben nyílik meg a svéd építészeti kiállítás”, 1943. 4.

68 Lásd még: A kultuszminiszter nyitotta meg a svéd építőművészeti kiállítást. (1943. 04. 14.) *Új Magyarország*, 10. (84):8; Megnyílt a svéd építőművészeti kiállítás Budapesten. (1943. 04. 14.) *Magyar Nemzet*, 6. (84):10.

69 „A kultuszminiszter nyitotta meg a svéd építőművészeti kiállítást”, 1943:8.

3. Kísérő programok – Filmvetítés, svéd antológia kiadása, tudományos rendezvények

A szintén a nyilvánosság előtt elérhető egyik program a filmvetítés volt, helyszínül a Szittyta mozi szolgált: „A Szittyta mozgóban 11-én bemutatják a *Medvek* című svéd hangos filmet. A film egy svéd amatőr műve, a csodásan szép svéd tájak, az északi állat- és növényvilág életéből vett jelenetekkel”.⁷⁰ De egy másik cikkben az alábbi módon promotálták az eseményt: „A svéd nép lelki világáról pedig bizonyára tanulságos bepillantást fog nyújtani az egyik filmszínházunkban levetítésre kerülő svéd film”.⁷¹

A *Nemzeti Újság* 1943. május 19-én adott hírt arról⁷² – sajnos kevés tudósítás született külön e kötettről, általában a többi program mellett említették meg a kezdeményezést –, hogy a Magyar-Svéd Társaság svéd antológiát jelentetett meg Balogh Barna összeállításában, mely mozzanat még a magyarországi svéd kultúrprogramok részét képezte. A két ország közötti irodalmi kapcsolat szintén távolabbra nyúlik vissza, a svéd irodalom magyarországi útjáról Daniel Gustafsson szólt bővebben: „Ami a svéd irodalom magyarországi helyzetét illeti, Győry Vilmos püspök és költő már 1882-ben kiadta a svéd költők első antológiáját. Ezen úttörő vállalkozás tette népszerűvé Magyarországon Esaias Tegnérv svéd romantikus költő munkásságát. Tegnérv Fritiof monda című költeményét 1880-ban adták ki Győry fordításában, ami után hamarosan széleskörű érdeklődés alakult ki Svédország és a skandináv mondák, sagák iránt”.⁷³ A kortárs lírákat tartalmazó kötet azonban egy hiátust volt hivatott betölteni, hiszen a magyar nyelvre fordított kortárs külföldi versek ekkoriban igencsak csekély számban voltak elérhetőek a széles publikum számára. Így a svéd lírák magyar fordításával az elmaradást igyekeztek pótolni, hiszen „eddig még csak egyetlen skandináv antológia jelent meg nálunk, a dán és norvég versek közé felvett, néhány régi svéd költeménnyel”.⁷⁴ A versantológiába Balogh Barna fordította le magyarra az alábbi költők műveit: Karin Boye, Frans G. Bengtsson, Edith Södergran, Elmer Diktonius,

70 „Svéd napok Budapesten”, 1943:7.

71 „Svéd napok Budapesten”, 1943:14, lásd még “Swedish Days in Budapest” (1943. 05.) *Danubian Review*, 10. (12):32-33.

72 A teljes cikket lásd: *Svéd antológia*. (1943. 05. 19.) *Nemzeti Újság*, 25. (112):9.

73 Gustafsson 2001:25.

74 „Svéd antológia”, 1943:9.

Bo Bergman, Pär Lagerkvist, Anders Österling, Erik Blomberg, Gunnar Mascoll, Silfverstolpe, Ragnar Jändel, Sten Selander, Viktor Rydberg, Dan Anderson, Hjalmar Gullberg, Harry Blomberg, Ture Nerman, Albert Henning, Bengt E. Nyström, Bertel Gripenberg, Bertil Malmberg, Einar Malm, Erik Lindorm, Gabriel Jönsson, Harriet Löwenhjelm, Jarl Hemmer, Karin Ek., Karl Asplund, Nils Magnus Folcke. Társzerkesztőként Karafiáth Jenő működött közre, a kétnyelvű antológia 18x12 cm-es formátumban, tűzött keménykötésben, 94 oldalban látott napvilágot. A kötet tehát szintén egy „kézzelfogható” eredménye a Budapesti Svéd Napoknak, a svéd-magyar kulturális együttműködésnek. Ráadásul a szóban forgó kötet célja volt a kortárs művészek népszerűsítése, s ezért tartalmazott főként modern verskölteményeket: „A svéd költészetnek abból az erős buzogású, élő forrásából merített, amely egyszerre mély és hőmpölygő, fagyos csillogású és szelíden játékos, mint az északi fény lobogása; sötétben borongó, lemondó és mégis fényel és reménnyel tele is híven visszatükrözi a svéd nemzet lelkivilágát”.⁷⁵

„A Svéd Napok alkalmából több előadást fog tartani dr. Collinder Björn uppsalai egyetemi tanár a svéd népről, továbbá a finnugor nyelvkutatóról”⁷⁶ – harangozták be a sajtóban Collinder professzor előadásait. Collinder finn, valamint lapp nyelvvel, és germanisztikával foglalkozott.⁷⁷ A látogatása alkalmával a Magyar Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagjává választotta.⁷⁸ Collinder egyébként (1) előadást tartott az Országos Kaszinó estélyén a svéd népről,⁷⁹ (2) április 12-én a Magyar

Tudományos Akadémián a lappok műveltségéről, szokáshagyományairól, (3) április 14-én a Pázmányon a finnugor nyelvkutatás helyzetéről.⁸⁰ A magyar sajtóban Collinder – és felesége – személye szinte az összes, a programokhoz szorosan kapcsolódó cikkben fellelhető, a közvéleményben pozitív visszhangra talált mindkét személy. De nemcsak Collinder előadásait várta a budapesti közönség, hiszen (4) „Az egyetem jogi karán 15-én Beökönyné-Bergquist Mária *Utazás Svédországon át* címmel magyar nyelvű előadást tart” – adták hírül a magyar nyelvű sajtóorgánumok.⁸¹

4. Emlékhely koszorúzása

Az 1710-ben lezajló romhányi csata⁸² emlékére Nógrád vármegye közössége 1932-ben emlékoszlopot emelt, melynek oldalán külön emléktábla őrizte a svéd hősi halottak névsorát, akik a magyar szabadságért adták az életüket.⁸³ Az avatáson magasrangú személyek és a sajtó képviselői vettek részt, de ez előtt és ezt követően is az emlékhelyet bárki szabadon megtekinthette, ez egyik „maradandó” eleme a programsorozatnak. A szegedi és a hortobágyi utazás mellett a romhányi program kiemelendő, hiszen a romhányi csata emlékhelylátogatás a két nemzet közös emlékezetpolitikai

75 „Svéd antológia”, 1943:9.

76 „Svéd napok Budapesten”, 1943:4.

77 Életútját lásd többek között Kálmán 1984:247-248.

78 „A Magyar Nyelvtudományi Társaság Melich János egyetemi tanár elnöklésével tartott közgyűlésén tiszteleti tagjává választotta a Svéd Napokra Budapestre érkezett Collinder Björn uppsalai egyetemi tanárt, a finnugor összehasonlító nyelvészeti jeles tudósát. A svéd tanár a közgyűlésen, magyar nyelvű élő adást tartott *A lapp nyelv hovatarozása* címmel és ebben a lapp nyelv helyét jelölte meg a finnugor nyelvcsaládban”. „Érdekes előadások...”, 1943:6.; A társaság történetéről lásd Szatmári 2015.

79 Bővebben: „A budapesti svéd napok során vasárnap a Magyar-Svéd Társaság az Országos Kaszinóban teát adott, amelyen magyar és svéd részről számos vezető személyiség jelent meg. Collinder uppsalai egyetemi tanár magyar nyelvű előadást tartott a svéd népről. Hangoztatta, hogy Svédország az egyetlen európai állam, amely szinte maradéktalanul be tudta olvasztani kisebbségeit, ami főleg annak köszönhető, hogy a cél elérése érdekében erőszakot sosem használt” „Collinder, svéd egyetemi tanár előadása”, 1943:4.

80 „Svéd napok Budapesten”, 1943:7.

81 „Svéd napok Budapesten”, 1943:7.

82 Makó 1930:18-52; Tardy 1985:900-908; Négyesi 2010:862-875.

83 „Mintegy ötven évvel a közös lengyel hadművelet után újra a magyarok oldalán harcoltak a svédek, igaz, ez a katonai segítségnyújtás nem önszántukból, hanem kényszerítő körülmények hatására történt. Az osztrák megszálló hatalom elleni magyar szabadságharcról van szó. A törökök 1699. évi kiűzetését követően az osztrákok elfoglalták egész Magyarországot, beleértve Erdélyt is. XII. Károly svéd király orosz hadjáratát követően, az 1709-es poltavai csata után a feloszlott, vereséget szenvedett svéd hadsereg egy része Ukrajnából hazafelé tartva a magyar határhoz került. II. Rákóczi Ferenc nagyfejedelem csak azzal a feltétellel volt hajlandó átengedni Magyarországon a svédeknek, ha a magyarok oldalán harcolnak az osztrákok ellen. Így történt tehát, hogy kb. ötszáz svéd ún. karolin (XII. Károly seregének katonája) vett részt a Rákóczi szabadságharc két fontosabb csatájában, igaz, vereséget szenvedve, de hősiességben. Két évszázaddal később a romhányi csatánál emlékoszlopot állítottak fel mindazon svéd katonák emlékére, akik itt 1710 januárjában »...Magyarország szabadságáért adták életüket«. Gustafsson 2001:7.

mozzanatának fontos eseménye volt.⁸⁴ A koszorúzásról a 8 *Órai Újság* tudósított:⁸⁵ „A Budapesti Svéd Napok alkalmából itt tartózkodó Collinder uppsalai egyetemi tanár és felesége, Danielsson svéd királyi követ, Fáy István államtitkár és felesége, Karafiáth Jenő, a Magyar-Svéd Társaság elnöke és felesége társaságában hétfőn Romhányba utaztak, ahol a vendégeket a vármegye és a község közönsége fogadta. Baross József főispán, majd Horváth Sándor alispán köszöntötték a svéd vendégeket, Danielsson svéd királyi követ koszorút helyezett az emlékműre, Collinder professzor pedig magyar nyelvű ünnepi beszéd kíséretében koszorúzta meg a magyar szabadságért hősi halált halt svéd harcosok emléktábláját. A lélekemelő ünnepség a magyar himnusz hangjaival ért véget”.⁸⁶

Összegzés

A rendezvény április 18-án ért véget, s a céljait beteljesítette, melyről a sajtó szintén elismerően értekezett, erről tanúskodik két április 20-ai cikk (*Nemzeti Újság*⁸⁷ és *Újság*).⁸⁸ „A Magyar-Svéd Társaság Karafiáth Jenő titkos tanácsos elnökletével, a budapesti svéd királyi követség, a Kultuszminisztérium, a székesfőváros és a társegyesületek közreműködésével „Svéd napokat” rendezett Budapesten a hagyományos magyar-svéd barátság elmélyítésére”.⁸⁹

Kétségtől a programkínálat sokszínűsége volt az egyik kulcs a sikerhez, másrészt az, hogy a szervezők valamennyi programot a szélesebb nyilvánosság számára ingyenesen elérhetővé tettek – különösen fajsúlyos a rádió médiumán elért közönség. Az egy kritikus hangvételű cikk⁹⁰ kivételével az összes többi fellelhető sajtócikk pozitívan értékelte a kéthetes

kulturális rendezvényt, úgy vélték, valóban sikerült elmélyíteni a svéd-magyar barátságot, a több évszázadra visszanyúló kutatási-oktatási együttműködést, melyek a politika terén is kölcsönösen hasznára válhatnak mindkét nemzetnek.

Az 1940-es években a két állam között valóban a Budapesti Svéd Napok lehetett az egyik legnagyobb volumenű programsorozat – a környező államokban hasonló rendezvényről jelenleg még nincs tudomásom –, mely megvalósításra került és ekkora sajtóvisszhangot kapott. A megvalósuláshoz természetesen szükséges volt a politikai elit támogatása és a folyamatos jelenléte a rendezvényeken,⁹¹ hiszen a kiváló kulturális együttműködéstől a magyarok szorosabb politikai, valamint gazdasági együttműködést, támogatást reméltek. Ha a „politikai terveket” nem feltétlenül sikerült megvalósítania a magyar

91 A teljesség igénye nélkül többek között (vitéz) Haász Aladár (vallás- és közoktatásügyi miniszteri osztályfőnök – Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium) – Részt vett az építőművészeti kiállítás megnyitóján. Lásd: A kultuszminiszter nyitotta meg a svéd építőművészeti kiállítást, 1943:8.; A Magas művelődés és felsőoktatás, azon belül is a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságnál találkozhatunk a nevével, lásd „Magyar Királyi Vallás...”, 1942:420.; Fáy István (vallás- és közoktatásügyi államtitkár – M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium) – Megjelent az építőművészeti kiállítás megnyitóján. (Műegyetem), Részt vett a romhányi emlékmű avatásán a feleségével. (Romhány), 1939–1944-ben államtitkár a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, lásd „Fáy...”, 1967; Mezey Dénes (svéd királyi főkonzulátusi titkár) – A Gellért Szállóban tartott sajtófogadáson ismertette a magyar-svéd kulturális kapcsolatokat.; Walter Emil (követségi tanácsos, sajtóosztály helyettes vezetője – Magyar Királyi Külügyminisztérium) – Megjelent a Zeneművészeti Főiskolán rendezett hangversenyen. Lásd: Hangverseny a svéd napok keretében, 1943:8.; „Magyar Királyi...”, 1943:37; Ullein-Reviczky Antal 1942 és 1944 közötti, azaz a háború alatti magyar külpolitikai tevékenységét, portréját lásd Joó András tanulmányában (2017); ifj. báró Wlassics Gyula (államtitkár – M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium) – Megjelent az építőművészeti kiállítás megnyitóján. (Műegyetem) Lásd: Hangverseny a svéd napok keretében, 1943:8; 1884–1962; Wlassics kultúrpolitikus és író. 1908-tól dolgozott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, a következő évtizedekben különböző feladatokat látott el, más-más pozíciókban dolgozott. 1938-ban államtitkárként a Színház- és Filmművészeti Kamara miniszteri biztosává nevezték ki. Lásd: „Wlassics...”, 1931:458; „Wlassics...”, 1994:870; Zilahi-Sebess Jenő (miniszteri segédtitkár, kulturális osztály (h.) vezetője – M. Királyi Külügyminisztérium) – Megjelent az építőművészeti kiállítás megnyitóján. (Műegyetem) Lásd: Collinder, svéd egyetemi tanár előadása, 1943:4; A *Magyország tisztai cím- és névtárában* a Kulturális osztály vezetőjeként említik, azonban Ullein-Reviczkyt megbízták a 3/b, azaz a Kulturális osztály ügyeinek felülvizsgálatával is, lásd „Magyar Királyi Külügyminisztérium”, 1943:37.

84 A bevezetésben említett történelmi és politikai érintkezési pontok alapjául szolgáltak az efféle közös emlékezetpolitikai diskurzus kialakításában.

85 A teljes cikket lásd: A romhányi emlékmű megkoszorúzása. (1943. 04. 20.) 8 *Órai Újság*, 29. (89):5.

86 „A romhányi emlékmű megkoszorúzása”, 1943:5.

87 A teljes cikket lásd: Befejeződtek a budapesti svéd napok. (1943. 04. 20.) *Nemzeti Újság*, 25. (89):9.

88 A teljes cikket lásd: Véget értek a budapesti svéd napok. (1943. 04. 20.) *Újság*, 19. (89):7.

89 „Befejeződtek a Budapesti Svéd Napok”, 1943:9. Lásd még: Véget értek a budapesti svéd napok. (1943. 04. 20.) *Újság*, 19. (89):7.

90 A szóban forgó cikk: „A Svéd Napok zenekari estje”, 1943:8.

félnek, a kulturális-oktatási-kutatói kölcsönös kapcsolat fennmaradt – habár a II. világháborút követően némileg csökkent a kapcsolat intenzitása⁹² –, melyben az 1943-as kultúrhétnek markáns szerepet tulajdoníthatunk.

Felhasznált szakirodalom

Buzinkay Géza 1993 *Kis magyar sajtótörténet*. Haza és Haladás Alapítvány, Budapest.

<https://mek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm>
Letöltés: 2021.08.10.

„Brita Hetzberg” é.n. <https://www.discogs.com/artist/5565431-Brita-Hertzberg> Letöltés: 2021.08.10.

„Collinder, Björn” é.n. <http://finnugor.elte.hu/?q=collinder> Letöltés: 2021.07.26.

„Danielsson, Carl Ivan” é.n. <http://hdke.hu/tudastar/enciklopedia/danielsson-carl-ivan>
Letöltés: 2021.07.26.

„Eredményhirdetés: Magyar-svéd diplomáciatörténeti pályázat” 2021
<https://stockholm.mfa.gov.hu/news/eredmenyhirdetes-magyar-sved-diplomaciatoerteneti-palyazat> Letöltés: 2021.08.14.

„Einar Beyron” é.n. <https://www.discogs.com/artist/2024777-Einar-Beyron> Letöltés: 2021.08.11.

„Fáy István” 1967 In Kenyeres Ágnes szerk. *Magyar Életrajzi Lexikon I.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Gustafsson, Daniel 2001 *Sverige och Ungern. Svédország és Magyarország*. Berlings Skogs, Trelleborg. <http://www.hunsor.se/se/sverigeochungern.pdf> Letöltés: 2021.08.14.

Hankiss János 1937 *A kultúrdiplomácia alapvetése*. Magyar Külügyi Társaság, Budapest.

Hidasi Judit 2004 *Interkulturális kommunikáció*. Scolar Kiadó, Budapest.

Joó András 2008 *Kállay Miklós külpolitikája. Magyarország és a háborús diplomácia 1942–1944*. Napvilág Kiadó, Budapest.

92 „A II. világháború, illetve a kommunisták magyarországi hatalomátvétele miatt visszaesett a kulturális kapcsolatok intenzitása. Ez azonban 1956-ban a Svédországba érkező magyarokkal egy csapásra megváltozott. Hirtelen nagy számú magyar kisebbség alakult ki a távoli Svédországban, nagy igény támadt az élő magyar kultúra jelenlétére. Ide tartozik természetesen a magyar konyha, népzene és néptánc is, valamint a magyar nyelv, aminek kb. tízezer új használója lett Svédországban”. Gustafsson 2001:27.

Joó András 2017 A magyar sajtófőnök „tudtával és segítségével”: háborús portrévázlat kérdőjelekkel – Ullein-Reviczky Antal (1942–1944). *Közép-Európai Közlemények*, 10. (4):65-82.

Kálmán Béla 1984 Björn Collinder 1894–1983. *Nyelvtudományi Közlemények*, 86. (1):247-248.

„Karafiáth Jenő” 1967 In Kenyeres Ágnes szerk. *Magyar Életrajzi Lexikon I.* Akadémiai Kiadó, Budapest. <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html> Letöltés: 2021.07.26.

„Kampis Antal” é.n. <http://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-sirkert/godollo/dozsa-gyorgy-utitemeto/kampis-antal/> Letöltés: 2021.07.26.

Kerekes Lajos szerk. 1962 *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. I.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kincses László 2005 *Diplomáciatörténet*. HVG-ORAC, Budapest.

Környei Ágnes 2015a A kulturális diplomácia tegnap és ma. *Grotius*. http://www.grotius.hu/doc/pub/PWMXPL/2015-03-13_kornyei-agnes_a-kulturalis-diplomacia-tegnap-es-ma.pdf Letöltés: 2021.07.26.

Környei Ágnes 2015b A kulturális diplomácia modelljei. *Grotius*. http://www.grotius.hu/doc/pub/BVUGKM/2015-05-14_kornyei-agnes_a-kulturalis-diplomacia-modelljei.pdf Letöltés: 2021.07.26.

Lugosi Döme 1938 *A Szegedi Szabadtéri Játékok története 1931–1937*. A Színpad kiadása, Budapest.

„Magyar kir. konzuli hivatalok” 1941 In *Magyarország tiszti cím- és névtára*. 48. évf. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 38-41.

„Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium” 1942 In *Magyarország tiszti cím- és névtára*. 49. évf. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 414-549.

„Magyar Királyi Külügyminisztérium” 1943 In *Magyarország tiszti cím- és névtára*. 50. évf. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 37.

Makó Árpád 1930 A romhányi csata. *Hadtörténeti Közlemények*, 1. (1):18-52.

„Mihailich Győző” 1982 In Kenyeres Ágnes szerk. *Magyar Életrajzi Lexikon II.* Akadémiai Kiadó, Budapest. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09732/10474.htm> Letöltés: 2021.07.26.

- Négyesi Lajos 2010 Az 1710. évi romhányi csata terepkutatások tükrében. *Hadtörténelmi Közlemények*, 123. (4):862-875.
- „Norrby-Collinder, Britta” 1993 In *Svensk biografisk handbok*. P.A. Norsfedt – Söners Förlag, Stockholm, 824.
- N. Szabó József 1995 Magyar-svéd kulturális és tudományos kapcsolatok, 1945–1948. *Világtörténet*, 1995. tavasz–nyár, 66-71.
- Pesti Monika 2015 *Lechnerek régen és ma III*. <http://lechnerkozpont.hu/cikk/lechnerek-regen-es-ma-3> Letöltés: 2021.07.13.
- Pritz Pál 2006 Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században. In Pritz Pál – Sipos Balázs – Zeidler Miklós szerk. *Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században. A VI. Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) szimpóziumának anyaga*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest.
- „Rajter Lajos” 2006 In *A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig*. <https://adatbank.sk/lexikon/rajter-lajos/> Letöltés: 2021.07.13.
- Reeves, Julie 2004 *Culture and International Relations. Narratives, natives and tourists*. Routledge, London – New York.
- Róbert Péter 2007 *Ki volt Valdemer Langlet*. <https://or-zse.hu/hirdetes/waldemar2007.htm> Letöltés: 2021.07.13.
- Szatmári István 2015 *A Magyar Nyelvtudományi Társaság története (1904–2005)*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- „Szegedi Szabadtéri Játékok” 1994 In Székely György főszerk. *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, Budapest, 731.
- „Szinyei Merse Jenő” 1969 In Kenyeres Ágnes szerk. *Magyar Életrajzi Lexikon II*. Akadémiai Kiadó, Budapest. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC14240/15139.htm> Letöltés: 2021.07.13.
- Szóllósi Antal 2011 *Svédországi magyar kronológia 1900–1950*. http://ungerska.se/index.php?option=com_content&view=article&id=60:sved-magyar-kronika&catid=56:esemenynaptar&Itemid=90 Letöltés: 2021.08.10.
- Tardy Lajos 1985 Svéd szemtanú a romhányi csatáról és 1710 más eseményeiről. *Hadtörténelmi Közlemények*, 32. (4):900-908.
- Vámosy Ferenc 1998 Építészet. In Kollega Tarsoly István szerk. *Magyarország a XX. században III. kötet – Kultúra, művészet, sport és szórakoztatás*. Babits Kiadó, Szekszárd, 121-175.
- „Wlassics Gyula, báró ifj.” 1931 In Schöpflin Aladár főszerk. *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete, Budapest.
- „Wlassics Gyula, báró ifj.” 1994 In Székely György főszerk. *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- „Zilahi Sebes/s/ Jenő, dr.” In Blasszauer Róbert szerk. *Az IHNÉTOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból 1941–1943*. PETIT REAL Könyvkiadó, Budapest. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyvmagyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/az-ihnetov-munkanaploja-vitez-bely-alajos-vezerezredes-hadtortenelmi-leveltarban-orzott-irataibol-19411943-82D0/fuggelek-A02A/a-munkanaploban-szereplokeletrajzi-adatai-A1B6/zilahi-sebes-jeno-dr-AA34/> Letöltés: 2021.07.13.

Felhasznált sajtóforrások

- Svéd vendégek Budapesten. (1939.07.25.) *Pesti Hírlap*, 61. (167):4.
- Itt a vendégből barát lesz... Ünnepélyes keretek közt alakult meg a Magyar-Svéd Társaság. (1939. 07. 26.) *Nemzeti Újság*, 21. (168):3-4.
- Ünnepélyesen megalakult a Magyar-Svéd Társaság. (1939.07.26.) *Pesti Hírlap*, 61. (168):4.
- Megalakult a Magyar-Svéd Társaság. (1939.07.26.) *Újság*, 15. (168):4.
- Svéd kultúrhét Budapest. (1943.03.20.) *Esti Újság*, 8. (64):7.
- Svéd kultúrhét Budapesten. (1943.03.21.) *Magyar Nemzet*, 6. (65):13.
- A svéd sajtó a göteborgi magyar napokról. (1943.03.28.) *Kárpáti Híradó*, 20. (70):11.
- A Budapesti Svéd Napok zenei műsora. (1943.04.01.) *Magyar Nemzet*, 6. (73):10.
- Szerda, április 7. Budapest I. (1943.04.02.) *Új Magyarság*, 10. (74):9.
- A „Budapest Svéd Napok” zenei műsora. (1943.04.02.) *Újság*, 19. (74):8.
- Megkezdődtek a Budapesti Svéd Napok. (1943.04.02.) *8 Órai Újság*, 29. (74):2.

- A Budapesti Svéd Napok. (1943.04.03.) *Magyar Nemzet*, 6. (75):10.
- Sajtófogadás a svéd követségen. (1943.04.03.) *Újság*, 19. (75):8.
- Svéd napok Budapesten. (1943.04.03.) *Nemzeti Újság*, 25. (75):3-4.
- Svéd napok Budapesten. (1943.04.03.) *Pesti Hírlap*, 65. (75):7.
- Zenedélután a svéd követségen. (1943.04.04.) *Pesti Hírlap*, 65. (76):9.
- Svéd napok Budapesten. (1943.04.04.) *Új Magyarország*, 10. (76):14.
- Hangverseny a svéd napok keretében. (1943.04.07.) *Új Magyarország*, 10. (78):8.
- G. E.: A „svéd napok” zenekari estje. (1943.04.07.) *Magyar Nemzet*, 6. (78):8.
- A mosolygó Svédország*. (1943.04.08.) *Újság*, 19. (79):8.
- (*A mosolygó Svédország*). (1943.04.09.) *Nemzeti Újság*, 25. (80):6.
- Svéd művészek budapesti rádióhangversenye. (1943.04.09.) *Magyarország*, 24. (80):9.
- Fogadás a Svéd Követségen – A budapesti svéd napok ünnepi megnyitója. (1943.04.09.) *Film Színház Irodalom*, 6. (15):4.
- Ma délben nyílik meg a svéd építészeti kiállítás. (1943.04.13.) *Esti Újság*, 8. (83):4.
- Collinder, svéd egyetemi tanár előadása. (1943.04.13.) *Magyarország*, 24. (83):4.
- A Magyar Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagjává választotta Collinder Björn uppsalai egyetemi tanárt. (1943.04.14.) In Ferenczy Károly főszerk. *Magyar Országos Tudósító (M. O. T.)*, 25. (99):3.
- Kampis Antal főiskolai tanár előadása a svéd építőművészet fejlődéséről. (1943.04.14.) In Ferenczy Károly főszerk. *Magyar Országos Tudósító (M. O. T.)*, 25. (99)
- A kultuszminiszter nyitotta meg a svéd építőművészeti kiállítást. (1943.04.14.) *Új Magyarország*, 10. (84):8.
- Megnyílt a svéd építőművészeti kiállítás Budapesten. (1943.04.14.) *Magyar Nemzet*, 6. (84):10.
- Érdekes előadások a Budapesti Svéd Napokon. (1943.04.15.) *Népszava*, 71. (85):6.
- Britta Norrby-Collinder megismétli nagysikerű hangversenyét. (1943.04.15.) *Pesti Hírlap*, 65. (85):8.
- A romhányi emlékmű megkoszorúzása. (1943.04.20.) *8 Órai Újság*, 29. (89):5.
- Befejeződtek a budapesti svéd napok. (1943.04.20.) *Nemzeti Újság*, 25. (89):9.
- Véget értek a budapesti svéd napok. (1943.04.20.) *Újság*, 19. (89):7.
- „Swedish Days in Budapest” (1943.05.) *Danubian Review*, 10. (12):32-33.
- Balogh Anna: *Svéd antológia*. (1943.05.19.) *Nemzeti Újság*, 25. (112):9.